

Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea organiseert

CULTUURMENU

schooljaar 2026/2027

We krijgen een
museumles

We gaan met de
Cultuurmenubus

Dat lijkt me
cool

Je leert ervan en
het is ook nog
leuk!

Twee nieuwe
musea doen mee!

Je ziet nieuwe dingen

DOE MEE
met het
CULTUURMENU!

Lessen met de doorgaande leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed' in zeventien musea/erfgoedinstellingen uit Den Haag en vier uit Zoetermeer, Delft, Rijswijk en Voorburg, voor het primair onderwijs groep 1 t/m 8. Prijs € 8,50 per leerling, inclusief busvervoer. www.cultuurmenu.nl

Inhoud

blz 01	Cultuurmenu Den Haag schooljaar 2026/2027	Ontdek het zelf: elk museum een nieuw avontuur!
blz 02	De drie menu's	
blz 04	Belangrijke informatie in één oogopslag	
blz 05	Welkom voor alle leerlingen in onze musea!	
blz 09	Menu 1	
blz 10	Groep 1/2	> Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum
blz 11	Groep 3	> De Mesdag Collectie
blz 12	Groep 4	> Louwman Museum
blz 13	Groep 5	> Museum Panorama Mesdag
blz 14	Groep 6	> Afdeling Monumentenzorg gemeente Den Haag
blz 15	Groep 7	> Nationaal Archief
blz 16	Groep 8	> Museum Prinsenhof Delft
blz 17	Menu 2	
blz 18	Groep 1/2	> Rijksmuseum Meermann (Voorheen Huis van het boek)
blz 19	Groep 3	> Haags Historisch Museum
blz 20	Groep 4	> Museum Bredius
blz 21	Groep 5	> West Den Haag
blz 22	Groep 6	> Afdeling Archeologie gemeente Den Haag
blz 23	Groep 7	> Vredespaleis
blz 24	Groep 8	> Museum Molen de Vlieger
blz 25	Menu 3	
blz 26	Groep 1/2	> Muzee Scheveningen
blz 27	Groep 3	> Museum Rijswijk
blz 28	Groep 4	> Kunstmuseum Den Haag
blz 29	Groep 5	> Nationaal Videogame Museum
blz 30	Groep 6	> Fotomuseum Den Haag
blz 31	Groep 7	> Rijksmuseum de Gevangenpoort
blz 32	Groep 8	> Nationaal Monument Oranjehotel
blz 33	Colofon	
blz 34	Adressen musea	

Cultuurmenu Den Haag schooljaar 2026/2027

Ontdek het zelf: elk museum een nieuw avontuur!

Wat is het Cultuurmenu?

Het Cultuurmenu is een educatieproject van de Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea voor het primair onderwijs in Den Haag en regio. Het programma bestaat uit drie menu's waarin 21 musea/erfgoedinstellingen uit Den Haag en de regio museumlessen aanbieden die speciaal voor het Cultuurmenu zijn gemaakt. De school kan een keuze maken uit één van de drie menu's. Scholen die meedoen zijn verzekerd van busvervoer van en naar de musea. Onder de noemer 'musea' vallen ook alle deelnemende erfgoedinstellingen. Kijk voor alle informatie op www.cultuurmenu.nl

Voor het schooljaar 2026-2027 is de menu-samenstelling aangepast. We bieden weer een grote diversiteit aan van allerlei soorten museumcollecties en soorten erfgoedinstellingen. We bedanken het Museon-Omniversum voor ruim 21 jaar samenwerken, zij slaan een andere educatieve weg in. Wij verwelkomen twee nieuwe musea: het Nationaal Videogame Museum uit Zoetermeer en het Nationaal Monument Oranjehotel uit Scheveningen en in totaal zijn er 6 nieuwe lessen gemaakt.

Het is alweer het 22e jaar dat we de Cultuurmenu's kunnen aanbieden. Eén van onze belangrijkste doelen is om leerlingen de grote diversiteit van de museumverzamelingen te laten zien en hen ook te laten ontdekken wat een archief en een monument is. Ze kunnen hierdoor uitvinden wat hen het meeste aanspreekt en ervaren wat musea hen kunnen bieden. Belangrijk in de lessen is de ruimte voor verwondering, het ontdekken van de eigen gedachten en de gedachten van anderen. We maken er weer een mooi Cultuurmenu schooljaar van!

Alle leerlingen van 4 t/m 12 jaar zijn welkom!

De museumlessen zijn gemaakt met veel aandacht voor alle diverse achtergronden van de leerlingen. We ontvangen leerlingen met veel verschillende (culturele) achtergronden, uit diverse wijken uit Den Haag en de regio. De lessen worden steeds op het niveau van de groep aangepast.

Vorig schooljaar deden 83 scholen mee met meer dan 24.000 leerlingen en er stonden meer dan 900 museumlessen op de planning.

Samenwerking met de scholen

De reacties van de scholen zijn al 21 jaar zeer positief. Mede dankzij de goede samenwerking en de feedback van de leerkrachten is het Cultuurmenu al jaren een succes. We vinden het belangrijk dat scholen met ons meedenken! Op onze website staan de evaluatieformulieren.

Inschrijven voor het schooljaar 2026-2027

Inschrijven kan via www.cultuurmenu.nl
De inschrijftermijn loopt van 11 mei tot en met 19 juni 2026.

Gratis strippenkaart

Alle leerkrachten die meedoen ontvangen een strippenkaart om 1x gratis alle deelnemende musea te bezoeken.

Kom ontdekken en beleef weer nieuwe avonturen!

Jullie zijn van harte welkom in onze musea en erfgoedinstellingen!

Met vriendelijke groet,

Het cultuurmenuteam

Menu 1

Groep	Instelling		Titel les	Thema's van de les
1-2	Literatuurmuseum / Kinderboekenmuseum		Een brief voor aap	Samenleven, samen spelen, dieren, communicatie, kunst, taal- en leesontwikkeling
3	De Mesdag Collectie		Mesdag en de zee	Kunst, vroeger en nu, natuur, dieren, werken, wonen, milieu, gelijke kansen
4	Louwman Museum		Stap in de geschiedenis van het vervoer	Vervoer, techniek, vroeger en nu
5	Museum Panorama Mesdag		Met Mesdag mee naar de zee	Kunst, stad, dorp, natuur, vroeger
6	Afdeling Monumentenzorg en Welstand		Holy Moly Mozaïek!	Religie, cultureel erfgoed, kunst, kleuren, creatief denken, materialen, vroeger en nu, verhalen, identiteit, samenwerken
7	Nationaal Archief		Bitterzoet: de geschiedenis van suiker	Samenleven/samenwerken, mensenrechten, kritisch denken
8	Museum Prinsenhof Delft		Strijdtoneel	Burgerschap, filosoferen, identiteit, inleven in de ander, maatschappij, oorlog/vrede, religie, samenleven, vroeger en nu

Menu 2

Groep	Instelling		Titel les	Thema's van de les
1-2	Rijksmuseum Meermanno (Voorheen Huis van het boek)		Ik maak mijn eigen boek!	Verhalen, kunst, communicatie, geschiedenis
3	Haags Historisch Museum		Ridders in de Grote Kerk	Ridders, identiteit, thuis voelen, vroeger en nu, Den Haag
4	Museum Bredius		Ra, ra, wat is mijn beroep?	Beroepen, vroeger en nu, 17e eeuwse kunst en serviezen, 18e eeuwse keuken, samenwerken

Menu 2 vervolg

Groep	Instelling		Titel les	Thema's van de les
5	West Den Haag		Kunstkompas	Kunst, communicatie, inleven in een ander, creatief denken
6	Afdeling Archeologie gemeente Den Haag		Van Floris tot Willem Alexander De gebouwen van het binnenhof	Wonen, bouwen, leefomgeving, stad, identiteit, vroeger en nu
7	Vredespaleis		Vrede maak je niet alleen	Vrede, oorlog, internationaal recht of rechtspraak of gerechtigheid, dialoog, mensenrechten, samenwerken, vroeger, nu
8	Museum Molen de Vlieger		Droge voeten dankzij poldermolens	Milieu, techniek, vroeger/nu/toekomst, wonen, werken, natuur en milieu

Menu 3

Groep	Instelling		Titel les	Thema's van de les
1-2	Muzee Scheveningen		Kijk, een schelp!	Bewegen, dieren, materialen, milieu, natuur, omgeving, onderzoeken
3	Museum Rijswijk		Familie van Papier	Familie, kunst, verhalen
4	Kunstmuseum Den Haag		Je neus achterna	Kunst, identiteit, ontdekken, avontuur, creatief denken, samenwerken
5	Nationaal Videogame Museum		'The Power of Play'	Kunst, burgerschap, digitale geletterdheid, techniek
6	Fotomuseum Den Haag		Ontdek het Fotomuseum	Kunst, mediawijsheid, techniek, maatschappelijke vorming, leefomgeving, identiteit
7	Rijksmuseum de Gevangenpoort		Moord in de Poort	Misdaad en straf, vroeger, arm en rijk, ontdekkend leren, bronnonderzoek
8	Nationaal Monument Oranjestad		Achter de tralies van de Tweede Wereldoorlog	Oorlog, vrede, mensenrechten, maatschappij, burgerschap, identiteit, verhalen.

Belangrijke informatie in één oogopslag

Inschrijven

Inschrijven kan vanaf 11 mei t/m 19 juni 2026 via www.cultuurmenu.nl

Organisatie Cultuurmenu: Projectenbureau Haagse Musea

Postbus 30313, 2500 GH Den Haag
Sandra Bal, Hoofd projectenbureau Haagse Musea: sbal@cultuurmenu.nl
tel. (ma, di, wo en do ochtend)

070 338 14 58

Ingrid Scholten, Medewerker secretariaat:
secretariaat@cultuurmenu.nl
tel. (ma, di en vr middag) 070 338 14 53

Roostervragen

Stuur een bericht via het account van de school van de homepageberichten icoon 'stuur een bericht'. Of stuur een e-mail naar de roosterhelpdesk:
cultuurmenu@bezoekplanner.nl

Hotline

Verhinderings binnen 24 uur doorgeven?
Bel de hotline van de BAB VIOS touringcars:
0174 315 090

Bereikbaar op werkdagen 8.00 uur tot 17.00 uur. Wilt u een reservering annuleren die niet binnen 24 uur plaatsvindt, wijzig dan in uw account de reservering en klik onderaan in het venster op de knop 'Annuleren'.

Annuleren van lessen

Nadat het rooster door uw school definitief is goedgekeurd, brengt het annuleren van lessen kosten met zich mee. Bij iedere annulering wordt € 45,00 administratiekosten in rekening gebracht.

Daarnaast brengen we de kosten van € 8,50 per leerling van de afgezegde les in rekening volgens de volgende staffel:

- Bij annulering tussen 0 tot 10 werkdagen voorafgaand de les: 100% van de kosten van de les;
- Bij annulering tussen 10 tot 15 werkdagen voorafgaand de les: 50 % van de kosten van de les;
- Bij annulering vanaf 15 werkdagen voorafgaand de les: 25% van de kosten van de les.

Welkom voor alle leerlingen in onze musea!

Wat is het Cultuurmenu?

Het Cultuurmenu PO biedt het primair onderwijs in Den Haag en regio een educatief programma aan van 21 Haagse musea. Het programma is voor groep 1 tot en met groep 8. Het Cultuurmenu bestaat uit drie menu's. De school doet mee met één van de drie menu's. Ieder schooljaar bezoekt elke groep een ander museum uit het menu. Er is voorbereidend- en verwerkingsmateriaal bij de lessen gemaakt. Dit wordt aangeboden op de website www.cultuurmenu.nl

Drie menu's en de doorgaande leerlijn

Bij het samenstellen van de menu's is gelet op een gelijkwaardige verdeling van soorten musea. Leerlingen die jaren achtereenvolgend met het Cultuurmenu PO maken zo kennis met de diversiteit aan erfgoedinstellingen in hun directe omgeving. In de menu's wordt de doorgaande leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed' aangeboden. Iedere erfgoedinstelling binnen menu 1, 2 en 3 geeft les aan een bepaalde groep en heeft gekozen voor een lesinhoud die zoveel mogelijk aansluit bij het schoolcurriculum, bij de leeftijd en de leerstof die op school gegeven wordt. De scholen worden bij inschrijving evenredig verdeeld over de menu's.

Doelstellingen Cultuurmenu PO

- De leerling wordt in klassenverband in contact gebracht met diverse soorten erfgoedinstellingen in Den Haag en de regio;
- De leerling ervaart dat een erfgoedinstelling een plek is waar je bijzondere collecties en verhalen aantreft en een verbinding kunt maken, vanuit het dagelijks leven/het nu, naar het verleden en de toekomst.

Om deze doelstellingen te bereiken, vinden de musea het belangrijk dat leerlingen:

- Vaker in schoolverband naar een museum gaan en hiermee een kans krijgen die ze van huis uit niet altijd wordt aangeboden;
- De verscheidenheid en rijkdom van het cultureel erfgoed binnen hun eigen stad en leefomgeving ervaren, zien en beleven;
- Door het volgen van de cultuurmenulesen geïnspireerd raken en enthousiast worden, zodat ze zich op cultureel gebied verder kunnen ontwikkelen;
- Ontdekken dat museumbezoek leuk en plezierig kan zijn en ervaren dat er veel te beleven is op het gebied van kunst en cultuur;
- Een inspirerende leerervaring opdoen, door de andere omgeving waarin ze zich bevinden en ze meer vanuit hun zintuigen kunnen waarnemen;
- Met alle diverse achtergronden uit alle wijken van de stad Den Haag en de regio meedoen;
- Uit aandachtswijken een extra kans krijgen om mee te doen;
- Met taal- en leerachterstanden zich veilig voelen in de musea en de cultuurmenulesen goed bij hen aansluiten.

Daarnaast willen de musea bereiken dat er een structurele samenwerking is met de scholen, zodat het inhoudelijke programma van het Cultuurmenu PO blijft aansluiten op het schoolcurriculum en bij de vakken die op school worden behandeld.

Doorgaande leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed', aansluiting vakken en kerndoelen

Het gezamenlijke doel van het Cultuurmenu is kerndoel 56 van het vak Kunstzinnige oriëntatie: 'de leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed'. De tussendoelen die zijn samengesteld om dit kerndoel te kunnen bereiken zijn te vinden op de website.

In alle museumlessen wordt, naast Kunstzinnige oriëntatie met kerndoel 56, veel aandacht besteed aan Nederlandse taal. Per cultuurmenules is een keuze gemaakt uit de bijbehorende kerndoelen 1 t/m 12. Ook de kerndoelen 54 en 55 van Kunstzinnige oriëntatie zijn in de lessen opgenomen, omdat binnen het Cultuurmenu een grote diversiteit vertegenwoordigd is aan erfgoedinstellingen waaronder: kunsthistorisch, natuurhistorisch, media en cultuur, historisch en wereldoriëntatie. Een overzicht van alle vakken met bijbehorende kerndoelen die in de cultuurmenules zijn opgenomen, staan per museum en lesomschrijving in deze brochure.

De cultuurmenules richt zich steeds op de leerlingen van een klas/groep en de collectie met bijbehorende verhalen vormt het uitgangspunt van de les.

Didactische aanpak van de lessen

Alle cultuurmenules voldoen aan een aantal didactische richtlijnen.

Deze hebben als doel:

- De leerlingen basisvaardigheden bij te brengen op het terrein van waarneming, verbeelding, conceptualisering en analyse;
- De leerlingen ontwikkelen deze vaardigheden via oriënteren en onderzoeken;
- Produceren en reflecteren;
- Een bijdrage leveren aan taalontwikkeling;
- Bijdragen aan de ontwikkeling van creativiteit;
- Rekening houden met de '21st century skills';
- Bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van burgerschap en cultureel zelfbewustzijn.

Praktische informatie

Voorbereidend lesmateriaal

Het is belangrijk dat de leerlingen goed voorbereid zijn op de lessen!

Vanaf begin september 2026 staan alle online lesmaterialen op cultuurmenu.nl/primaironderwijs/lesmateriaal/

Het gebruik van de lesmaterialen draagt bij aan het welslagen van de les. Leerlingen zullen

de les beter in de context kunnen plaatsen als ze voorbereid zijn op het museumbezoek en de cultuurmenules na afloop in de klas reflecteren.

Inschrijven voor schooljaar 2026 / 2027

De inschrijftermijn loopt van 11 mei tot en met 19 juni 2026 via de website www.cultuurmenu.nl. Scholen die al eerder hebben meegedaan ontvangen hiervoor een e-mail. Hierin is een link opgenomen naar de website waarin online de lessen kunnen worden aangevraagd.

Aanmeldgegevens voor 'Bezoekplanner', het online systeem, worden per email verstrekt.

Scholen die nieuw gaan meedoen

Scholen die niet eerder hebben meegedaan schrijven zich online in via www.cultuurmenu.nl. Na de inschrijving ontvangt de school de inloggegevens voor het aanmeldsysteem in Bezoekplanner.

Na het aanmelden maakt de school een keuze voor menu 1, 2 of 3. Er worden ook een aantal noodzakelijke gegevens gevraagd waaronder schoollocatie, contactpersoon, schooltype, opstapplaats voor de bus en het factuuradres. Op volgorde van binnenkomst wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de menu-voorkeur.

Opgeven van groepen

De school wordt gevraagd de deelnemende groepen op te geven. Scholen die al eerder hebben deelgenomen kunnen hierbij gegevens van vorig jaar overnemen. De gegevens die per groep gevraagd worden, zijn:

- Leerjaar
- Groepsnaam
- Aantal leerlingen
- Naam leerkracht
- Uit te sluiten data en dagdelen: het is belangrijk de vraag te beantwoorden wanneer de groepen niet kunnen, denk aan zwemlessen, marge/studiedagen, paas-kerst-jaarfeestvieringen etc.

Belangrijk! Akkoord geven voor het definitieve rooster

Na het sluiten van de inschrijvingsperiode op 19 juni 2026 is op 1 juli het conceptrooster inzichtelijk in het account van de school. De school krijgt hierover een email. Op 7 juli moeten de wijzigingen in het rooster zijn doorgegeven.

Let op dit is belangrijk! Daarna is het rooster definitief. U geeft dit aan door op de bevestigingsknop te drukken.

Beheren in het account van de school

U beheert het rooster in Bezoekplanner, in het eigen account van de school. Zodra het definitieve rooster gemaakt is, ontvangt de school hierover een e-mail. De lessen starten vanaf 15 september 2026. Nadat u het definitieve rooster hebt, kunt u relevante zaken als: wijziging aantal leerlingen, adreswijziging, opstapplaatswijziging en achteraf splitsing van groepen via het account van de school doorgeven. Op de homepage staat een berichten-icoon met 'stuur een bericht'. U kunt eventueel ook nog een e-mail sturen aan de helpdesk: cultuurmenu@bezoekplanner.nl.

Let op er zijn kosten verbonden aan annuleren van lessen!

Nadat u aan ons hebt doorgegeven dat u akkoord gaat met het rooster wordt vervolgens bij 'iedere' annulering, € 45,00 administratiekosten in rekening gebracht. Daarnaast brengen we de kosten van € 8,50 per leerling van de afgezegde les in rekening volgens de volgende staffel:

- Bij annulering tussen 0 t/m 10 werkdagen voorafgaand de les: 100% van de kosten van de les;
- Bij annulering tussen 10 t/m 15 werkdagen voorafgaand de les: 50% van de kosten van de les;
- Bij annulering vanaf 15 werkdagen voorafgaand de les: 25% van de kosten van de les.

In principe zijn alleen vervangende lessen mogelijk als in het geval van overmacht of een uitzonderlijke situatie (zoals extreme weersomstandigheden, plotselinge ernstige ziekte

van een leerkracht) een les wordt afgezegd. **De kosten van deze vervangende les worden 'ook' in rekening gebracht.** In de Bezoekplanner van het beheeraccount van de school kunnen lessen geannuleerd worden.

Wilt u een reservering annuleren die niet binnen 24 uur plaatsvindt, wijzig dan in uw account de reservering en klik onderaan in het venster op knop 'Annuleren'. Volg hierna de instructie op het scherm. Bij een annulering van een les krijgen de school, het museum en de busmaatschappij een e-mail en de les krijgt de status 'geannuleerd'.

In geval van een geldige wijziging (dus i.v.m. een overmachtsituatie) volgt er contact met de helpdesk: cultuurmenu@bezoekplanner.nl. Na bevestiging van de eventueel nieuw gemaakte afspraak krijgen de geregistreerde contactpersonen, de school, het museum en de busmaatschappij een bevestigingsmail.

Hotline bellen bij verhindering binnen 24 uur voor aanvang van de les

Als binnen 24 uur voor aanvang van een les blijkt dat een groep verhinderd is: geef dit telefonisch zo snel mogelijk door aan de hotline: 0174-315090.

De hotline is bereikbaar op werkdagen tussen 8.00 uur en 17.00 uur.

Inschrijvingsstop

De belangstelling voor het Cultuurmenu is enorm gegroeid de afgelopen jaren. Er kan een bepaald maximum aantal scholen deelnemen. Inschrijving zal geschieden op volgorde van aanmelding.

Kosten per leerling

Deelname aan de lessen kost € 8,50 per leerling. Dit bedrag is inclusief het busvervoer en het lesmateriaal.

Groepsgrootte

De maximale omvang van de groep wordt per museum bepaald. Dit is te vinden in deze brochure en op de website www.cultuurmenu.nl. Als de groepsgrootte op het moment

van vertrek zal afwijken van het aantal dat bij inschrijving is opgegeven, geef dit dan tijdig door aan cultuurmenu@bezoekplanner.nl. Dit is belangrijk voor het museum en het aantal zitplaatsen in de bus. De groep wordt gesplitst als er voor een les een grotere groep leerlingen is opgegeven dan is toegestaan.

Aantal begeleiders

Bij iedere lesomschrijving in de brochure en op de website wordt het gewenste aantal begeleiders vermeld. In verband met het aantal zitplaatsen in de bus is het helaas niet mogelijk om meer begeleiders mee te nemen dan wordt aangegeven.

Lestijden en tijdsduur van de les

De vaste lestijden van het Cultuurmenu zijn: 9.15 uur, 10.45 uur en 13.30 uur. De lessen duren 75 minuten.

Ophaaltijden busvervoer en rooster

De standaard ophaaltijden van de bus zijn een half uur voor aanvang van de les: 8.45 uur, 10.15 uur en 13.00 uur.

De bus arriveert normaal gesproken een half uur voor aanvang van de les bij de school. Bij langere reistijden is vanuit de randgemeenten dat niet altijd haalbaar. Daarom vragen we die scholen om vooraf contact op te nemen met busvervoerder BAB-Vios (0174-315090, op werkdagen van 8.00 tot 17.00 uur) om de reistijd af te stemmen.

Is er geen overleg geweest? Zorg er dan voor dat de kinderen minimaal 45 minuten voor aanvang van de les klaarstaan om in te stappen.

Om ervoor te zorgen dat de lessen op tijd kunnen beginnen wordt verzocht erop toe te zien dat de groepen op tijd klaar staan om met de bus mee te gaan. Gezien de grote verkeersdrukte, vooral in de ochtendspits, is het belangrijk dat de bus op tijd kan vertrekken. Als de groep te laat komt, kan de erfgoedinstelling niet de gehele les geven, omdat er aansluitend vaak volgende museumlessen gepland staan.

Evaluatieformulieren en klankbordvergadering

Op de website van het Cultuurmenu staan zowel evaluatieformulieren voor de leerkrachten, als voor de directie/cultuurcoördinatoren. Ingevulde formulieren komen terecht bij het Projectenbureau Haagse Musea en bij het betreffende museum waar de les is gevolgd. Hierdoor is het mogelijk de cultuurmenulessen zo optimaal mogelijk te laten verlopen. Ieder jaar vindt er een klankbordvergadering plaats waarvoor alle scholen een uitnodiging ontvangen. Na de les krijgt de leerkracht een brief uitgedeeld waarop staat hoe dit werkt, het is altijd vrijblijvend om hieraan deel te nemen.

Opsplitsen in 2 groepen

Bij de meeste musea wordt de groep in twee gelijke groepen verdeeld. Het is fijn als de leerkracht dit vooraf al bekend heeft gemaakt aan de leerlingen en begeleiding.

Start Cultuurmenu half september 2026

De school beheert zelf het rooster vanaf het moment van inschrijven en opgeven van de groepen. De eerste cultuurmenulessen zullen in september van start gaan en lopen tot de kerstvakantie, de tweede lesperiode start direct na de kerstvakantie tot en met eind april 2027.

Busvervoer of lopend naar het museum

Het Projectenbureau Haagse Musea regelt busvervoer van de school naar de instellingen. We gaan er standaard vanuit dat uw school gebruik maakt van het busvervoer. Als de school binnen een straal van 500 meter bij een museum gevestigd is, wordt gevraagd lopend met de klassen naar het museum te gaan. Als u kunt lopen met naar een bepaald museum, wilt u dit dan aangeven op het online inschrijfformulier in het daarvoor aangemaakte veld.

De busmaatschappij waarmee wordt gewerkt is BAB-VIOS Touringcars te Wateringen. Tel. 0174-315090. Geen gebruik maken van busvervoer heeft geen invloed op de prijs per leerling.

menu 1

- groep 1/2 Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum
- groep 3 De Mesdag Collectie
- groep 4 Louwman Museum
- groep 5 Museum Panorama Mesdag
- groep 6 Monumentenzorg
- groep 7 Nationaal Archief
- groep 8 Museum Prinsenhof Delft

Vorbereidend en/of verwerkend lesmateriaal voor op school staat op: cultuurmenu.nl/primaironderwijs/lesmateriaal

De lessen beginnen om 9.15 uur, 10.45 uur en 13.30 uur. De lessen duren 75 minuten.

De Mesdag Collectie

Mesdag en de zee

Kunstenars Hendrik Willem Mesdag en zijn vrouw Sientje woonden vlakbij Scheveningen. Als beroemd zeeschilder kon Hendrik Willem de zee dus schilderen wanneer hij maar wilde: bij ondergaande zon, bij storm, of juist als het windstil was... Maar Hendrik Willem en Sientje máákten niet alleen kunst, ze verzámelden het ook. Voor al die kunstvoorwerpen lieten ze naast hun huis zelfs een heel museum bouwen! In De Mesdag Collectie ervaren de leerlingen de bijzondere sfeer van een 19de-eeuws museumgebouw. Door samen te werken en kijk-, ruik-, teken- en andere doe-opdrachten te

doen, ontdekken ze meer over de kunstvoorwerpen, het leven in de 19de eeuw, de zee en elkaar.

Doelstellingen van de les

De leerlingen maken actief kennis met een aantal kunstvoorwerpen uit De Mesdag Collectie. Ze ontdekken dat je bij het kijken naar kunst bijna al je zintuigen kunt gebruiken, en dat je meer te weten komt als je samenwerkt. Daarnaast tekenen ze de kleuren van de zee en ontdekken ze hoeveel variatie daarin zit. De les sluit aan bij de vakken beeldende vorming en taal en is ook gericht op de aandachtsgebieden 'milieu' en 'gelijke kansen'.

MENU 1

groep
3

aantal leerlingen en begeleiding

maximaal 35 leerlingen en
2 begeleiders per groep

vakken en kerndoelen van de les

Nederlands:
Kunstzinnige oriëntatie 54 t/m 56

MENU 1

groep
1/2

aantal leerlingen en begeleiding

Maximaal 30 leerlingen/minimaal
1 begeleider op 5 leerlingen (let op:
begeleiders hebben een belangrijke
rol in het begeleiden van groepjes
door de tentoonstelling)

vakken en kerndoelen van de les

Nederlands: 1,12
Kunstzinnige oriëntatie 54, 56

Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum

Een brief voor Aap

De museumles start met een verhaal waarin Aap een brief heeft ontvangen maar niet kan lezen wat erin staat. Weten de leerlingen het wel? Door in de tentoonstelling op onderzoek uit te gaan, ontdekken ze vanzelf waar ze de brief kunnen vinden en wat erin staat! De leerlingen bezoeken de tentoonstelling ABC met de dieren mee, een leerzame en creatieve letterroute langs bekende kinderboekenbeesten. Zo ontdekken ze welk dier de slimste

is bij Anansi en springen ze over de letter-ijschotsen van Kleine IJsbeer.

Doelstellingen van de les

Door het actief spelen met letters wordt bijgedragen aan het ontluikende taalbewustzijn van de leerling. De les sluit aan bij de kerndoelen Nederlands. Daarnaast begrijpen leerlingen wat een museum is, en specifiek wat het Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum verzamelt.

MENU 1

groep
4

aantal leerlingen en begeleiding
maximaal 30 leerlingen,
2 begeleiders

vakken en kerndoelen van de les
Nederlands: 1, 12
Natuur en techniek: 44
Kunstzinnige oriëntatie: 54, 56

Louwman Museum

Stap in de Geschiedenis van het vervoer!

Wist je dat auto's een lange en spannende geschiedenis hebben? Laten we samen een reis maken door de tijd en ontdekken hoe auto's zijn ontstaan en veranderd! Lang geleden, voordat er auto's waren, gebruikten mensen paarden en karren om zich te verplaatsen.

Er zijn veel verschillende manieren bedacht om auto's te laten rijden. Sommige auto's gebruiken benzine, andere elektriciteit en zelfs stoom. Elk type motor heeft zijn eigen voordelen en nadelen. Auto's hebben de wereld veranderd. Ze hebben nieuwe wegen

en bruggen nodig, en ze hebben veel mensen werk gegeven in fabrieken en garages. Zo zie je maar, auto's zijn niet alleen voertuigen, maar ook een belangrijk deel van onze geschiedenis en toekomst! Wat vind je het meest interessant aan de geschiedenis van het vervoer?

Doelstellingen van de les

- De leerlingen herkennen objecten van nu in objecten van toen.
- Ook worden de leerlingen bewust gemaakt van eenvoudige technieken.

Museum Panorama Mesdag

Met Mesdag mee, naar de zee

Hoe is het mogelijk dat we vandaag de dag nog steeds zo'n magische ervaring hebben, wanneer we in Museum Panorama Mesdag aan de Zeestraat de trap naar het Panorama uit 1881 opklimmen en we plotseling aan zee lijken te staan?

We zien de vissersvloot beneden op het strand liggen, de zee in de verte en het dorp Scheveningen en Den Haag achter ons. Hoe hebben Sientje en Hendrik Willem Mesdag het schilderen van dit enorme kunstwerk voor elkaar gekregen? Het Panorama staat centraal. Daarnaast bekijken de leerlingen in de zalen verschillende schilderijen en

ze maken schetsen met grafietstift. In het atelier onderzoeken ze kleur en vorm van de onderdelen lucht, zee en zand. De schetsen gebruiken de leerlingen voor de 'stofferings', waarbij de begrippen ruimte en perspectief aan de orde komen.

Doelstellingen van de les

De leerlingen ervaren en beleven de ruimtelijkheid van het duin en het strand. Zij krijgen inzicht in de technieken die Mesdag en zijn tijdgenoten hebben ontwikkeld voor het Panorama. Bij het maken van een groot groepswerk leren de leerlingen samenwerken.

MENU 2

groep
5

aantal leerlingen en begeleiding
maximaal 30 leerlingen en
2 begeleiders per groep

vakken en kerndoelen van de les
Nederlands: 1, 2
Oriëntatie op jezelf en de wereld:
51 t/m 53
Kunstzinnige oriëntatie: 56

MENU 1

groep
6

aantal leerlingen en begeleiding

30 leerlingen en

2-4 begeleiders per groep

vakken en kerndoelen van de les

Nederlands: 12

Oriëntatie op jezelf en de wereld: 38

Kunstzinnige oriëntatie: 54 t/m 56

Afdeling Monumentenzorg en Welstand Holy Moly Mozaïek!

Via speelse werkvormen ontdekken leerlingen het cultureel erfgoed van de Heilige Antonius Abt kerk, met nadruk op het imposante mozaïek dat bekendstaat als één van de grootste van Noord-Europa. De kleuren, het maakproces, de voorstelling en de verhalen erachter komen aan bod.

Leerlingen creëren zelf een mozaïek met de originele Venetiaanse steentjes en verkennen andere kunstschaten van de kerk. Ook wordt er aandacht besteed aan wat het betekent om gelovig te zijn en hoe er door diverse religies verschillende uitingen aan worden gegeven. De les biedt zo een holistische ervaring van cultuur, kunst en religie.

Doelstelling van de les:

De leerlingen ontdekken de culturele betekenis van religieuze gebouwen in Den Haag en verkennen specifiek de kunstschaten van de H. Antonius Abtkerk in Scheveningen, met aandacht voor beeldaspecten als vorm, kleur en compositie. Er wordt een connectie gelegd met andere religies en de bijbehorende kunstuitingen. Het filosofische gesprek biedt ruimte voor diverse perspectieven en het zoeken naar verbinding.

Tijdens de les wordt uitgelegd wat Monumentenzorg doet en wat beschermde monumenten zijn. Hiermee wordt voldaan aan het kernbegrip: behoud van erfgoed en het belang hiervan.

MENU 1

groep
7

aantal leerlingen en begeleiding

maximaal 30 leerlingen,

2 begeleiders

vakken en kerndoelen van de les

Nederlands: 3

Oriëntatie op jezelf en de wereld: 47

De les sluit aan bij burgerschap

en 21e eeuwse vaardigheden:

probleem oplossend denken en

handelen, samenwerken en

kritisch denken.

Nationaal Archief

Bitterzoet: de geschiedenis van suiker

Suiker: de één gaat er van stuiteren, de ander kan er geen genoeg van krijgen en sommigen nemen er het liefst niet teveel van. Maar suiker gaat over meer dan alleen zoetheid. In deze les duiken we in de geschiedenis van dit product. Leerlingen onderzoeken archiefstukken, nemen een kijkje in het depot en leren over slavernij op suikerplantages. Samen met een rondleider onderzoeken leerlingen

hoe hun gevoelens en gedachtes over suiker veranderen, naarmate ze meer informatie hebben. Krijgt suiker een andere nasmaak van al die kennis?

Doelstellingen

- Meer te weten komen over de relatie tussen suiker en slavernij;
- Kritisch kijken naar bronnen;
- Hoe kun je samen invloed uitoefenen?

Foto: Les Adu

MENU 1

groep
8

aantal leerlingen en begeleiding

Maximum aantal leerlingen: 90
Gewenste aantal begeleiders: 1
begeleider per 10 leerlingen. Méér
begeleiding meenemen naar het
theater is niet mogelijk vanwege
het beperkte aantal zitplaatsen

vakken en kerndoelen van de les

Nederlands: 1, 2, 3
Oriëntatie op jezelf en de wereld:
36, 37, 38, 52, 53
Kunstzinnige oriëntatie: 54, 56
Tijdvak: Ontdekkers en Hervormers
Canonvensters: De Opstand, Willem
van Oranje

Strijdtoneel bestaat uit:

Voorbereiding door de leerkracht,
min. 40 minuten.
Bezoek aan de voorstelling,
ca. 60 minuten.
Verwerkingsles op school door
docent van het Prinsenhof,
ca. 60 minuten

Museum Prinsenhof Delft Strijdtoneel

Museum Prinsenhof Delft en de
zAAk A presenteren: Strijdtoneel.
Een interactieve, humoristische en
filosofische jeugdtheatervoorstel-
ling over thematiek rondom Willem
van Oranje en de Opstand. Wat
betekent het om bij een groep te
horen, en wie bepaalt dat?
Wanneer mag je in opstand komen?
En wanneer is braaf zijn laf?

Vanwege de verbouwing van het
museum vindt de voorstelling
plaats in Theater de Veste, Delft.

De voorstelling is géén historische
vertelling, maar een hedendaags
verhaal waarin verbanden met
de geschiedenis van Willem van
Oranje en de Opstand te ontdekken
zijn. Het is daarom erg belangrijk
om de leerlingen van tevoren
vertrouwd te maken met deze
geschiedenis. Alleen met een
goede voorbereiding kunnen zij
de verbanden vinden.

De voorstelling is Nederlands gesproken.

In de week na de voorstelling komt
een museumdocent van het
Prinsenhof langs op school voor
een verwerkingsles. De leerlingen
filosoferen met elkaar verder en
blikken terug op de voorstelling.
Wat hebben ze geleerd over Willem
van Oranje? En wat over zichzelf?

De planning van de verwerkingsles
op school verloopt niet via Cultuur-
menu. Museum Prinsenhof Delft
neemt contact op om een datum en
tijd af te spreken.

De leerlingen:

- ervaren hoe het is om een
theatervoorstelling te zien;
- vormen zich een mening over
wat ze op het toneel gezien en
gehoord hebben;
- worden zich bewust van het feit
dat geschiedenis relevantie
heeft voor het heden;
- leren over de denkbeelden van
Willem van Oranje en verbinden
die denkbeelden naar deze tijd
en hun eigen leefwereld;
- gaan met elkaar in gesprek en
ontwikkelen een open en onder-
zoekende houding door naar
elkaar te luisteren en oordelen
uit te stellen;
- worden enthousiast gemaakt
om Museum Prinsenhof Delft in
de toekomst te bezoeken.

menu 2

groep 1/2	Rijksmuseum Meermanno (Voorheen Huis van het boek)
groep 3	Haags Historisch Museum
groep 4	Museum Bredius
groep 5	West Den Haag
groep 6	Archeologie
groep 7	Vredespaleis
groep 8	Museum Molen de Vlieger

Voorbereidend en/of
verwerkend lesmateriaal
voor op school staat op:
[cultuurmenu.nl/primaironderwijs/
lesmateriaal](http://cultuurmenu.nl/primaironderwijs/lesmateriaal)

De lessen
beginnen om 9.15 uur,
10.45 uur en 13.30 uur.
De lessen duren
75 minuten.

groep
1/2

aantal leerlingen en begeleiding
30 leerlingen en
2 begeleiders per groep

vakken en kerndoelen van de les
Nederlands, Kunstzinnige
oriëntatie: 54, 56

Rijksmuseum Meermanno (Voorheen Huis van het boek) Ik maak mijn eigen boek!

Wat is een boek eigenlijk? En kan een boek ook heel klein zijn, of juist reuzegroot? In Rijksmuseum Meermanno ontdekken kleuters spelenderwijs hoe verrassend boeken kunnen zijn. Ze gaan op zoek in de tentoonstellingszalen en zien dat boeken er in alle soorten bestaan: super groot of ieniemienie, eeuwenoud of heel modern, kleurrijk, knettergek of misschien wel een beetje geheimzinnig.

Daarna gaan de kinderen zelf aan de slag in de drukkerij van het museum. Want wat staat er eigenlijk in een boek? In deze workshop maken ze hun eigen boekje en dat gaat helemaal over henzelf!

Met zelfportret, tekeningen en letters. Alle boekjes bij elkaar vormen zo een mini-bieb die uiteraard mee gaat naar de klas.

Zo ontdekken de kinderen dat een boek niet alleen iets is om te lezen, maar ook om zelf te maken. En dat ieder verhaal, net als ieder kind, helemaal uniek is

Doelstellingen van de les

De kinderen leren dat boeken verschillende vormen, formaten en functies kunnen hebben en dat een boek een manier is om een verhaal of ideeën te delen. Daarnaast ontwikkelen ze hun creativiteit en zelfexpressie door zelf een boekje te maken over wie zij zijn.

Foto: Sophie Blommers

Haags Historisch Museum Ridders in de Grote Kerk

Middenin het centrum van Den Haag staat de Grote Kerk. En die kerk is héél oud. Al honderden jaren voelen mensen zich er thuis. Zo kwamen hier in het jaar 1456 de ridders van de Orde van het Gulden Vlies samen. In deze museumles slaan de leerlingen zelf een riddercape om en ontdekken zij spelenderwijs alles over deze ridders. Waarom lieten de ridders hun wapenborden achter in deze kerk? Wat was precies een riddertoernooi? En hoe werd je lid van de Orde van het Gulden Vlies? Tegelijkertijd ontdekken de leerlingen aan de hand van spellen en opdrachten waar zij zelf bij horen: bijvoorbeeld bij een kerk, moskee, tempel of synagoge. En je kunt bij veel meer horen. Bijvoorbeeld bij een klas, familie, buurt, een vereniging en niet te vergeten... bij Den Haag! Hebben de leerlingen alle ridderopdrachten doorlopen? Dan ontvangen zij een heus ridderdiploma!

Doelstellingen van de les

In deze museumles bewonderen de kinderen een imposant Haags bouwwerk van vroeger: de Grote Kerk. Zij ontdekken dat dit vroeger én nu een plek is waar mensen uit Den Haag samenkomen. Bijvoorbeeld de ridders van de Orde van het Gulden Vlies in 1456, waarover de leerlingen alles te weten komen. Vervolgens onderzoeken de leerlingen aan de hand van spellen en opdrachten de plekken waar zij zich zelf thuis voelen. Bijvoorbeeld in een klas, familie of vereniging. Daarbij wordt natuurlijk extra aandacht besteed aan de stad Den Haag.

Het Haags Historisch Museum is tijdelijk gesloten voor een grootse vernieuwing. Deze les vindt in schooljaar 2026-2027 daarom plaats in de Grote Kerk.

groep
3

Aantal leerlingen en begeleiding:
Maximaal 30 leerlingen en twee
begeleiders per groep.

Vakken en kerndoelen van de lessen:
Vakken: Geschiedenis, Nederlands,
Burgerschap
Kerndoelen: 1, 3, 34, 38, 47, 51,
52, 53

Foto: Arjen Fokkema

MENU 2

groep
4

aantal leerlingen en begeleiding
30 leerlingen,
2 begeleiders per groep

vakken en kerndoelen van de les
communiceren, samenwerken,
sociale en culturele vaardigheden,
zelfregulering, kritisch, creatief en
probleemoplossend denken.
kerndoelen: 36, 37, 54, 55, 56

Museum Bredius

Ra, ra, wat is mijn beroep?

Beroepenspeurtocht in Museum Bredius

'Pianist! .... Dat wil ik worden' Denkt Abraham Bredius (1855-1946) als hij jong is, want piano spelen doet hij het allerliefst. Maar soms gebeurt er iets in je leven waardoor je plan toch wijzigt. Daardoor wordt hij later onderzoeker en verzamelaar van Nederlandse kunst uit de 17^e eeuw. Als een ware ontdekkingsreiziger neemt hij de trein door heel Europa en speurt

naar goede schilderijen en de geschiedenis daarover. Abraham Bredius weet er al snel zo veel van dat hij de jongste museumdirecteur van dat moment wordt. Hij schrijft dan boeken over de kunstenaars Rembrandt en Jan Steen. Zijn woonhuis versiert hij met schilderijen en spullen waar je ook 17^e eeuwse beroepen op kunt ontdekken. Zijn die beroepen er nog steeds? En zo ja.... Zijn ze nog hetzelfde? Dat ga je allemaal uitvinden in Museum Bredius, terwijl je actieve opdrachten doet.

Doelstellingen van de les

- De leerlingen bekijken een originele 18e eeuwse keuken en 17e eeuwse schilderijen, serviezen en de bijzondere Kijkkast (een kijkdoos avant-la-lettre) aan de hand van het onderwerp beroepen.
- De leerlingen doen actieve, creatieve en theatrale opdrachten en bespreken wat zij zien, denken en voelen. Daarbij reflecteren zij telkens over of het toen anders was dan nu.
- Focus van de les is het ontdekken van allerlei beroepen en het stimuleren van inlevingsvermogen, fantasie en creativiteit.

West Den Haag

Kunstkompas

Het is niet makkelijk om een tentoonstelling te navigeren. Musea doen hun best om uitleg te geven met teksten en rondleidingen, maar soms wil je jouw eigen pad bewandelen. Daarom gaan de leerlingen aan de slag met het maken van hun Kunstkompas! Onze museumdocenten helpen de leerlingen met het invullen van een tentoonstellingsgids, vol met creatieve opdrachten waardoor iedere leerling de kunst vanuit de eigen belelevingswereld kan benaderen. Ze maken bijvoorbeeld hun eigen regels voor in het museum, interviewen een kunstwerk en maken

zelf kunst met letters. Door in gesprek te gaan met elkaar ontdekken ze hoe veelzijdig kunst kan zijn!

Doelstellingen van de les

De les bestaat uit een interactieve rondleiding waarbij de leerlingen hun eigen tentoonstellingsboekje gaan maken met opdrachten. Aan het eind van het bezoek hebben de leerlingen hun unieke tentoonstellingsgids gemaakt, ontdekt wat hedendaagse kunst is en geoefend met het analyseren van kunstwerken.

MENU 2

groep
5

aantal leerlingen en begeleiding
2 begeleiders per groep

vakken en kerndoelen van de les
Nederlands: 2 & 3

Oriëntatie op jezelf en op de wereld:
37, 39 & 51

Kunstzinnige oriëntatie: 54, 55, 56

MENU 2

groep
6

aantal leerlingen en begeleiding
maximaal 30 leerlingen
en 1 of 2 begeleiders per groep

vakken en kerndoelen van de les
Nederlands: 1, 2
Oriëntatie op jezelf en de wereld:
51 t/m 53
Kunstzinnige oriëntatie: 56

Afdeling Archeologie Den Haag

Van Floris tot Willem Alexander

De gebouwen van het Binnenhof

Als er in Den Haag een nieuw gebouw komt, of een tunnel wordt gegraven, gaan eerst de archeologen op pad om te zien of er nog oude voorwerpen en scherven in de bodem liggen. Die worden opgegraven, schoongemaakt en uitgebreid onderzocht.

In deze les vertellen we meer over het ontstaan van Den Haag. Zeker nu het Binnenhof wordt gerenoveerd, ontdekken de archeologen regelmatig iets nieuws. Verse geschiedenis, zo uit de grond! De vondsten die we laten zien zijn van heel oud tot jong: afkomstig van de

bouwers en vroegste bewoners tot aan de laatste gebruikers, die er pasgeleden nog werkten.

In de les kijken we eens goed naar plattegronden van het Binnenhof. Wat zijn de oudste stukken en welke delen zijn er later bij gebouwd? Weten we ook wat er in de gebouwen gebeurde? Was het een woonvertrek of de keuken? In de aansluitende opdracht gaan de leerlingen met één van de plattegronden aan de slag en proberen ze te tekenen hoe het gebouwencomplex eruit heeft gezien. Wat denken zij? We maken foto's van de tekeningen en kijken aan het eind van het schooljaar terug via social media welke pogingen er wel heel dicht in de buurt komen van wat de archeologen denken.

Doelstellingen van de les

De groep leert hoe archeologen van de Gemeente Den Haag werken. Er is ruimte voor gesprekken met leerlingen en voor het beantwoorden van hun vragen. De creatieve opdracht laat de leerlingen de vertaalslag maken van het platte vlak naar de ruimtelijke opbouw, in combinatie met de geschiedkundige achtergrond. Het leergebied Kunstzinnige oriëntatie wordt gecombineerd met Oriëntatie op jezelf en de wereld.

Foto: Jurriaan Brobbel

Vredespaleis

Vrede maak je niet alleen

Het Vredespaleis is een bijzonder gebouw in Den Haag. Hier werken twee internationale gerechtshoven. Zij helpen om conflicten tussen landen en organisaties door rechtspraak op te lossen. Zo kan oorlog worden voorkomen.

De les begint in het Visitor Centre. Hier wordt het verhaal van het Vredespaleis verteld: van de eerste Vredesconferentie in 1899 tot nu. Vervolgens gaat de groep het terrein op om het gebouw van dichtbij te bekijken. **Het is niet mogelijk om het Vredespaleis vanbinnen te bezoeken, vanwege het werk van de twee gerechtshoven.** In het derde deel van de les

gaat de groep zelf aan de slag met een opdracht over vrede en recht.

Doelstellingen van de les

De leerlingen leren dat het Vredespaleis in Den Haag iets vertelt over de geschiedenis van de hele wereld. Na het bezoek kunnen zij uitleggen waarom voor vrede samenwerking tussen landen nodig is. In het laatste deel van de les tonen zij verantwoordelijkheid voor een gezamenlijk resultaat.

MENU 2

groep
7

aantal leerlingen en begeleiding
maximaal 25 leerlingen en
2 tot 4 begeleiders per groep,
**een legitimatiebewijs voor
begeleiders is verplicht**

vakken en kerndoelen van de les
Oriëntatie op jezelf en de wereld: 51

MENU 2

menu groepen
8

aantal leerlingen en begeleiding

Maximaal 30 leerlingen
1 begeleider op 15 leerlingen

vakken en kerndoelen van de les

De les sluit aan bij de inhoudslijst cultureel erfgoed en daarnaast de kerndoelen 39 en 47 (omgaan met het milieu), 42 (natuurkundige verschijnselen), 44 (technische principes en systemen), 51 (historisch tijdsbesef).

Molen De Vlieger

Wind tegen water

Droge voeten dankzij poldermolens

Ongeveer een derde deel van Nederland ligt onder de zeespiegel. Dit laaggelegen land bestaat uit polders, die door duinen en dijken tegen de zee worden beschermd. Omdat deze polders zo laag liggen, kan regenwater niet vanzelf naar zee terugstromen. Om polders droog te krijgen en te houden worden al eeuwenlang windmolens gebruikt. Met een waterrad malen zij het regenwater uit de polders en lozen het op hoger gelegen kanalen, die het regenwater naar zee afvoeren. Molen De Vlieger is zo'n poldermolen. Hij heeft vanaf het jaar 1621 de Binckhorstpolder tussen Den Haag en Voorburg droog gemalen.

Tijdens het bezoek aan Molen De Vlieger zien de leerlingen hoe het waterrad via spullen en wielen wordt aangedreven door de wieken. Aan de hand van een groot

model van een poldermolen wordt verteld over de taken van de molenaar, waaronder het kruien van de molen. Op een tentoonstelling in de molen wordt ook aandacht besteed aan de windmolens die vroeger voor de productie werden gebruikt, zoals graanmolens en houtzaagmolens. Deze industriemolens hebben veel bijgedragen aan de welvaart van Nederland in de 17e eeuw. In de antiek ingerichte huiskamer en bijkeuken horen de leerlingen meer over het leven van een molenaarsgezin.

Doelstellingen van de les

De leerlingen leren dat poldermolens eeuwenlang een belangrijk wapen zijn geweest in de strijd tegen het water, waarbij op slimme wijze gebruik is gemaakt van de kracht van de wind. Daarnaast krijgen ze een idee van het werk en het leven van poldermolenaars.

Foto: Marian Turkesteen

Menu 3

groep 1/2	Muzee Scheveningen
groep 3	Museum Rijswijk
groep 4	Kunstmuseum Den Haag
groep 5	Nationaal Videogame Museum
groep 6	Fotomuseum Den Haag
groep 7	Rijksmuseum de Gevangenpoort
groep 8	Nationaal Monument Oranjehotel

Vorbereidend en/of verwerkend lesmateriaal voor op school staat op: cultuurmenu.nl/primaironderwijs/lesmateriaal

De lessen beginnen om 9.15 uur, 10.45 uur en 13.30 uur. De lessen duren 75 minuten.

MENU 3

menu groepen
1/2

aantal leerlingen en begeleiding
Maximaal aantal leerlingen 30,
minimaal 2 begeleiders

vakken en kerndoelen van de les
Nederlands: 1, 12
Oriëntatie op jezelf en de wereld:
39, 40, 41
Kunstzinnige oriëntatie: 56

Muzee Scheveningen Kijk, een schelp!

Ontdek samen met jouw leerlingen de wonderen van het strand en de Noordzee. Wat is het strand eigenlijk? En welke verschillende soorten dieren leven daar? Samen nemen we 'een kijkje onderwater'. De kinderen onderzoeken de groei van een schelp, leren de verschillende soorten herkennen en ontdekken welke diertjes zich verschuilen in hun huisjes. Ze mogen de zeesterren, krabben en andere dieren uit de Noordzee van dichtbij bekijken en zelfs aanraken.

Doelstellingen van de les

In deze les ontdekken de kinderen dat Muzee Scheveningen veel verschillende verzamelingen heeft en dat het museum ook onderzoek doet naar de schatten die het verzamelt. Spelenderwijs leren ze welke dieren in en rond de Noordzee leven. De kinderen doen onderzoek naar een eigen gekozen schelp (vorm, kleur, groei, structuur etc.) en beseffen dat de schelpjes die ze op het strand vinden lege huisjes zijn van schelpdieren.

Foto: Arnaud Roelofs

MENU 3

groep
3

aantal leerlingen en begeleiding
Maximaal 32 leerlingen
Minimaal 2 begeleiders

vakken en kerndoelen van de les
Sluit aan bij Nederlands, oriëntatie
op jezelf en de wereld, kunstzinnige
oriëntatie

Karen Sargsyan, *Theater in een Doos*:
De Tiener, 84 × 74 × 28 cm, papier,
2025

Museum Rijswijk Familie van Papier

De leerlingen bezoeken de Papier Biënnale 2026. Familie Lijnen met werk van 20 hedendaagse internationale kunstenaars waarin papier de hoofdrol speelt. De leerlingen ervaren het museum en bekijken met elkaar verschillende kunstwerken. Het thema is Families, een onderwerp dat bij alle kinderen aan zal sluiten.

Ook gaan ze in de workshop zelf aan de slag met het materiaal en onderwerp.

Doelstellingen van de les

De leerlingen leren:

- kijken naar hedendaagse kunst;
- hoe het is om in een museum te zijn;
- wat je allemaal met papier kan doen.

MENU 3

groep
4

aantal leerlingen en begeleiding
35 leerlingen en 2 begeleiders
per groep

vakken en kerndoelen van de les
Nederlands: 1 en 2
Kunstzinnige oriëntatie: 55, 56
Oriëntatie op jezelf en de wereld:
37, 51

Kunstmuseum Den Haag Je neus achterna

Drie kinderen die op schilderijen in het museum te zien zijn, hebben de hulp van de klas nodig: een geheimzinnig wezen dreigt de fantasie te laten verdwijnen. Alleen door samen op pad te gaan en creatieve uitdagingen aan te gaan, kan het mysterie worden opgelost. Met een knapzak vol materialen trekken de leerlingen vervolgens door het museum. Ze komen langs beelden, schilderijen en keramiek. Bij ieder kunstwerk hoort een opdracht die hen uitdaagt om te kijken, te bewegen, te spelen of te verbeelden. Elke stap brengt hen dichterbij de ontknoping. Lukt het de kinderen om het spoor te volgen en de fantasie te redden?

Doelstellingen van de les

- De leerlingen ontdekken verschillende kunstvormen in het museum aan de hand van een verhaal;
- De leerlingen voeren creatieve opdrachten uit waarbij zij kijken, bewegen en verbeelden combineren;
- De leerlingen werken samen om een mysterie op te lossen.

Nationaal Videogame Museum The Power of Play

Tijdens de museumles gaan de leerlingen ontdekken wat de 'Power of play' is, oftewel: de kracht van spelen. Games zijn niet alleen maar een leuk tijdverdrijf, je kan er ook veel van leren! Er zijn games waarin je moet samenwerken, verschillende schoolvakken kan oefenen, dingen moet bouwen... Games worden zelfs gebruikt door piloten om te leren vliegen en door chirurgen om te leren opereren. En wat was eigenlijk de allereerste game? De leerlingen krijgen een korte rondleiding, maken hun eigen gamelevel en spelen coöperatieve games op ons educatieplein. Aan het eind van de les spelen we de grote 'Nationaal Videogame Quiz' om te kijken wat de leerlingen onthouden hebben.

Doelstellingen van de les:

- Leerlingen leren dat video-games naast entertainment nog meer doeleinden hebben;
- Leerlingen leren wat 'Gamification' is;
- Leerlingen kunnen uitleggen wat 'serious games' zijn;
- Leerlingen werken aan meerdere 21^e eeuwse vaardigheden.

Let op: in december 2026 verhuist het museum naar een nieuw pand. De busmaatschappij is op de hoogte van de juiste locatie. Gaat de klas lopen of met de fiets, controleer op de website nationaalvideogamemuseum.nl waar de les plaats vindt.

MENU 3

groep
5

aantal leerlingen en begeleiding
30 leerlingen en
1 begeleider per 5 leerlingen

vakken en kerndoelen van de les
Kunstzinnige oriëntatie 55,56
Digitale geletterdheid: 22, 23, 24
Burgerschap: 19

Rijksmuseum de Gevangenpoort

Moord in de Poort

Het is het einde van de dag en het museum gaat sluiten. De beveiliging en museumdocent doen de laatste ronde en ontmoeten elkaar in de cipierswoning bij een stapel voorwerpen en de plattegrond van de Gevangenpoort. "Wist jij...", begint de één. De ander kijkt hem aan.. Dit is het begin van een speurtocht naar vier waargebeurde verhalen uit de Gevangenpoort. In verschillende ruimtes maken de leerlingen kennis met de gevangenen die hier zaten. Ze ontdekken alibi, motief, misdaad en straf aan de hand van clues en spellen die in de ruimtes liggen.

De verhalen van de Gevangenpoort worden gevangen in een rondleiding waar 'Cluedo' en een escaperoom elkaar ontmoeten. De leerlingen gaan zelf ontdekkend aan de slag en alleen met elkaar kunnen ze de rondleiding tot een goed einde brengen.

Doelstellingen van de les

Onderzoek doen naar voorwerpen en verhalen. Bronnen analyseren en koppelen aan historische gebeurtenissen. Samenwerken, beargumenteren, analyseren en discussiëren aan de hand van verhalen en onderzoek.

MENU 3

menu groepen

7

aantal leerlingen en begeleiding

30 leerlingen en

2 begeleiders per groep

vakken en kerndoelen van de les

Nederlands:

Kunstsinnige oriëntatie:

Foto: Kim Verkade

MENU 3

groep

6

aantal leerlingen en begeleiding

35 leerlingen en

2 begeleiders per groep

vakken en kerndoelen van de les

Nederlands: 1, 3, 12

Kunstsinnige oriëntatie: 54 t/m 56

Oriëntatie op jezelf en de wereld: 35

Foto: Maurice Haak

Fotomuseum Den Haag

Ontdek het Fotomuseum

De hele dag kijken kinderen naar afbeeldingen: op internet, in boeken of op reclameposters. De maker wil je er iets mee vertellen. Door goed te kijken naar foto's van kunstenaars in het Fotomuseum blijken de leerlingen snel in staat om naast het onderwerp ook de techniek en beeldaspecten te herkennen in de tentoongestelde foto's.

Met al die kennis van fotografie in huis wordt het tijd om zelf te fotograferen naar aanleiding van een opdracht die past bij de tentoonstelling. Door zelf aan de slag te gaan met camera's ervaren de

leerlingen dat je als fotograaf heel wat te vertellen hebt.

Doelstellingen van de les:

- De leerlingen reflecteren op de rol die fotografie in het dagelijks leven speelt;
- De leerlingen maken kennis met de techniek achter fotocamera's;
- De leerlingen herkennen verschillende beeldaspecten in foto's;
- De leerlingen maken zelf foto's aan de hand van een opdracht passend bij de tentoonstelling.

MENU 3

groep
8

aantal leerlingen en begeleiding
35 leerlingen en 2 begeleiders
per groep

vakken en kerndoelen van de les
Nederlands: 1, 2, 3
Geschiedenis, Burgerschap
Oriëntatie op jezelf en de wereld:
36, 37, 38, 51, 52
Tijdvak: Wereldoorlogen
(1900-1950)
Canonvenster:
De Tweede Wereldoorlog

Nationaal Monument Oranjehotel

Achter de tralies van de Tweede Wereldoorlog (Oranjehotel Junior)

Het Oranjehotel was de bijnaam voor de Scheveningse gevangenis tijdens de Tweede Wereldoorlog. De Duitse bezetter hield hier ruim 25.000 mensen gevangen. In dit lesprogramma daagt het Nationaal Monument Oranjehotel leerlingen van 10 tot 16 jaar uit na te denken over rechten en vrijheid. Hoe is het om te moeten leven in een land waarin je niet mag zijn wie je bent? Waar je niet kan doen wat je wilt en waar je vrijheid beperkt wordt? In oude gevangencellen ontdekken leerlingen aan de hand van persoonlijke verhalen van de gevangenen uit het Oranjehotel wat

zich hier tijdens de Duitse bezetting afspeelde. Mocht het programma van Oranjehotel Junior al gevolgd zijn, kan er in overleg gekeken worden naar een ander programma.

Doelstelling van de les

De leerlingen herkennen oorzaken en gevolgen van de ondermijning van de Nederlandse rechtsstaat tijdens de Duitse bezetting (1940 – 1945) en krijgen kennis over en inzicht in het belang van de rechtsstaat voor de huidige vrijheid van de Nederlandse burger.

Colofon

Uitgave
Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea
Projectenbureau Haagse Musea
Postbus 30313
2500 GH Den Haag
Telefoon 070 3381458

Tekst Sandra Bal, Projectenbureau Haagse Musea,
21 musea/erfgoedinstellingen

Redactie Werkgroep Educatie, SGPHM

Omslagfoto's Chelsey Honders

Fotografie binnenwerk Chelsey Honders en
de deelnemende musea/erfgoedinstellingen

Ontwerp en illustraties Eindeloos

Ontwerp website Ed van den Heuvel/webdesign

Datum mei 2026

Organisatie Cultuurmenu

Projectenbureau Haagse Musea
Postbus 30313
2500 GH Den Haag

Hoofd projectenbureau Haagse Musea:
Sandra Bal
sbal@cultuurmenu.nl
tel. (ma, di en woe, do ochtend)
070 3381458

Medewerker secretariaat:
Ingrid Scholten
secretariaat@cultuurmenu.nl
tel. (ma, di en vr middag) 070 3381453

Leerlijn

Kijk voor de leerlijn op de website:
cultuurmenu.nl/primaironderwijs/leerlijn/

Met dank aan:

Tom en Ellie Ringelbergfonds

Fonds Schiefbaan Hovius

Deelnemende musea

fotomuseum den haag

Fotomuseum Den Haag

Stadhouderslaan 43,
2517 HV Den Haag
070 3381120
(Sarah van Aggelen &
Tahnee Fraser)
reserveringen@kunstmuseum.nl
www.fotomuseumdenhaag.nl

Den Haag

Gemeente Den Haag Afdeling Monumentenzorg en

Welstand

Spui 70, 2511 BT Den Haag
070 3534083 (Elise Mutter)
monumentenzorg@denhaag.nl
www.monumentenzorgdenhaag.nl

Afdeling Archeologie & Natuur- en Milieueducatie

Prins Hendrikstraat 39
2518 HH Den Haag
070 3536639
anme@denhaag.nl
www.archeologie.denhaag.nl

Haags Historisch Museum

Haags Historisch Museum

Korte Vijverberg 7
2513 AB Den Haag
070 3123065 (Ellen Heijne)
educatie@haagshistorischmuseum.nl
www.haagshistorischmuseum.nl
Het Haags Historisch Museum is
tijdelijk gesloten voor een grootse
vernieuwing. Daarom vinden lessen
van het museum in het schooljaar
2026-2027 plaats op externe
locaties.

Literatuurmuseum/ Kinderboekenmuseum

Prins Willem-Alexanderhof 5
2595 BE Den Haag
070 3339631
groepsbezoek@literatuurmuseum.nl
www.literatuurmuseum.nl

KUNSTMUSEUM DEN HAAG

Kunstmuseum Den Haag

Stadhouderslaan 41
2517 HV Den Haag
070 3381 120
(Sarah van Aggelen &
Tahnee Fraser)
reserveringen@kunstmuseum.nl
www.kunstmuseum.nl

Louwman Museum

Leidsestraatweg 57
2594 BB Den Haag
070 3047372 (Debby van Rijswijk)
d.vanrijswijk@louwmanmuseum.nl
www.louwmanmuseum.nl

De Mesdag Collectie

Laan van Meerdervoort 7f
2517 AB Den Haag
Tel 070 3621434
info@demesdagcollectie.nl

Museum Bredius

Lange vijverberg 14
2513 AC Den Haag
070 3620729
educatie@museumbredius.nl
www.museumbredius.nl

Museum Molen de Vlieger

Essepad 3
2272 JS Voorburg
06-42834251 (Ernie Kraal)
info@molendevlieger.nl
www.molendevlieger.nl

Museum Panorama Mesdag

Zeestraat 65
2518 AA Den Haag
070 3106665
info@panorama-mesdag.nl
www.panorama-mesdag.nl

Museum Rijswijk

Herenstraat 67
2282 BR Rijswijk
070 3903617 (Astrid Huitker)
educatie@museumrijswijk.nl
www.museumrijswijk.nl

Nationaal Monument Oranjehotel

Van Alkemadeaan 1258
2597 BP Den Haag
070 2228070
reserveringen@oranjehotel.org
www.oranjehotel.org

Nationaal

Videogame Museum

Huidige adres: Luxemburglaan 1,
2711 BT Zoetermeer
(Vanaf januari 2027) Nieuwe adres:
Stadhuisplein 10, 2711 EC
Zoetermeer
079 360 2718
(Tamara van Sprundel)
educatie@
nationaalvideogamemuseum.nl
nationaalvideogamemuseum.nl

Rijksmuseum Meermanno (Voorheen Huis van het boek)

Prinsessegracht 30
2514 AP Den Haag
070 3462700 (Winnifred Dijkstra)
reserveringen@huisvanhetboek.nl
www.huisvanhetboek.nl

Muzee Scheveningen

Neptunusstraat 90
2586 GT Scheveningen
070 3500830
educatie@muzee.nl
www.muzee.nl

Museum Prinsenhof Delft

015 2197927 (Ellen Bakker)
reservering-prinsenhof@delft.nl
www.prinsenhof-delft.nl
Het museum is gesloten voor een
verbouwing. De voorstelling Strijd-
toneel vindt plaats in Theater de
Veste, Vesteplein 1, 2611 WG Delft

Nationaal Archief

Prins Willem-Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag
06 55267929 (Ellen Loozen)
educatie@nationaalarchief.nl
www.nationaalarchief.nl

Rijksmuseum de Gevangendoor

Rijksmuseum de

Gevangendoor

Buitenhof 33, 2513 AH Den Haag
070 3460861 (Esther Merkestijn)
info@gevangendoor.nl
www.gevangendoor.nl

PEACE PALACE

Vredespaleis

Carnegieplein 2
2517 KJ Den Haag
070 3024242
visit@peacepalace.org
www.vredespaleis.nl

West

West Den Haag

Lange Voorhout 102
2514 JE Den Haag
06 34293461 (Anne Willemsen)
educatie@westdenhaag.nl
www.westdenhaag.nl

Hotline

Verhinderend binnen 24 uur
doorgeven? Bel de hotline
0174 315090

Bereikbaar van 8.00 uur tot
17.00 uur op werkdagen.
Wilt u een reservering annuleren
die **niet binnen 24 uur** plaats-
vindt, wijzig dan in uw account
de reservering en klik onder-
aan in het venster op knop
'Annuleren'.